

A Pápai Református Kollégium épülete napjainkban

KÖNTÖS LÁSZLÓ
Vallomás a Kollégiumról

MINDIG IRIGYELTEM AZOKAT, akik olyan magától értetődő természetességgel tudnak válaszolni arra a kérdésre, hogy ők hova valósiak. Amikor engem kérdeznek, mindig hosszú magyarázkodásba kezdek, vagy motyogok valamit. Igazából, ha magamnak tenném fel a kérdést, sem tudnék egyértelmű választ adni rá. Eddig tizenhét helyen éltem, s valahogy mindig az van bennem, hogy engem az Úristen mindig kilökött onnan, ahol éppen voltam. Nem külső kényszerek által, hanem a saját akaratomon keresztül. Mindig csak afféle jöttment papgyereknek éreztem magamat, és soha sehol sem élhettem át, hogy ahol éppen vagyok, az számomra valami állandó adottság. Ma is gyakran rácsodálkozom arra, hogy itt vagyok Pápán, s ha megkérdezik tőlem, hogy hol lakom, s mondom, hogy itt, érzem belülről a bizonytalanságot, mint aki nem biztos abban, hogy ez végleges. Mint ahogy jártomban-keltemben sokszor fel is teszik nekem a kérdésbe bújtatott állítást: „Ugye, nem tetszik pápainak lenni?” Eleinte dühített, ma már csak mosolygok rajta. Biztosan van a megjelenésemben, az akcentusomban, a hajam színében valami idegenszerű, amely sokakban fölkelte a gyanút az én pápaiságomat illetően. És bármennyire is igyekszem, élhetnék itt akármeddig, akkor sem válna belőlem igazi pápai. És ez nem a pápaiak miatt van így, hanem miattam. Az én életemben hely és identitás szétvált egymástól, s ha arra akarnék válaszolni, hogy ki is vagyok én, biztosan nem valami földrajzi hely jutna az eszembe. Ami engem illet, nekem mindig össze van pakolva a képzeletbeli bőröndöm.

A Pápai Kollégiummal először gyerekkoromban találkoztam. Szegény édesapám szeme mindig könnybe lábadt, valahányszor felemlegette. Ez elég gyakran történt, s mi az öcsémmel csak értetlenül néztünk rá. Legtöbbször két nevet emlegetett, a Trócsányi Dezsőt és a Pongrácz Józsefét. Gyerekkorom szereplői lettek ők, noha soha nem találkoztam velük. És Pápa is gyerekkorom mitikus színhelyévé vált édesapám elbeszélései nyomán, amolyan titokzatos, nem létezve létező helyé, ahova képzeletben sokszor elmentünk. És igen, ezt

a képzeletbeli Pápát a Kollégiummal ma is elő tudom hívni gyermekkori emlékeimből. Igen, ha akarom, látok magam előtt egy várost, az időtlen Kollégiummal, a történelmi esetlegességektől eloldottan, égi fényben.

Aztán másodszeri találkozásom, most már valóságosan, akkor volt, amikor a nyolcvanas évek elején riportot készítettem a könyvtárról a Reformátusok Lapjának. Kövy Zsolt igazgató úr nagy szeretettel fogadott, mégis ilyen szavak jutnak eszembe akkori élményemről: félhomály, hideg, por, zsúfoltság, kopottság. Olyan volt az egész, mintha egyenest a múltba léptem volna. Mintha a könyvtár egy elmúlt világ itt felejtett darabja lett volna, a múlt foglyaként örök mozdulatlanságra ítélve, hogy bizonyossága legyen az immár vissza nem hozható időnek. Olyan volt a könyvtár, amilyennek az egyházat is látom sokszor: tehetetlen múltban léte miatt a jelen drámája tragikus szereplőjének.

Már régóta tudom azonban, hogy otthontalanságom történetében mindig is volt valami állandó, valamiféle folyamatos szellemi és érzelmi tartalom, valamiféle alig megragadható, történetileg is kiterjedő emlékezetközösség, amelyet jobb híján a református hagyománynak neveznék. Ez a közelebről alig definiálható szellemi, lelki és érzelmi közösség, ez a dunántúli református hagyomány a templomaival, gyülekezeteivel és szimbolikus intézményével, a Kollégiummal az a szellemi valóság, amely által egyáltalán beszélni tudok arról, hogy én ki vagyok, hogy hova valósi vagyok. Csak az e hagyományhoz való viszonyomon keresztül tudom magamat elhelyezni a világban.

Jól tudom én persze, hogy ez a közel fél évezredes hagyomány belülről korántsem olyan egységes és ideális, ahogyan az az én romantikusan historizáló református tudatomban él. Jól tudom én, hogy ez a belsőleg egységesnek tételezett történeti folyam tele van törésekkel, belső feszültségekkel, ellentmondásokkal, és ebbe a konstruált egységbe bőven beleférnek egymásnak ellentmondó áramlatok is, a református ortodoxiától kezdve a nemzeti liberalizmusig. Ismerem ennek a hagyománynak sok belső ellentmondását: merev ortodoxiáját és felelőtlen liberalizmusát, teátrális klerikalizmusát és üres moralizmusát, melldőngető önállóságát és szánameg tehetetlenségét, folytonosan hangoztatott megújulási szándékát és apatikus közömbösségét, kiüresedett nyelvét és naív tradicionalizmusát.

Amikor aztán Pápára kerültem, gondolkodhattam az Úristen humorán, aki az amerikai légkondicionált irodámból visszalökött ide a múmia mellé. Volt itt is légkondicionáló, a könyvtár folyosójának végén lévő kis irodámban, de

csak télen működött. Úgy hogy, amikor bent ültem ott télikabátban, éppen morfondírozhattam az Úristen útjain, aki valamely rejtélyes oknál fogva visszadobott ide engem, aki mindig is perlekedtem ezzel a református valamivel, bármi legyen is az, s amelytől mindig is szabadulni igyekeztem. Aztán, amikor az Ótemplomban megláttam a magyaralmási templom karzatának egy darabját, ahonnan gyerekkoromban sapkáinkat dobáltuk le istentisztelet alatt az öcsémmel, miközben édesapánk prédikált, rájöttem, hogy az Úristen végképp bekerített. Szembesülve azzal, hogy gyermekkorom világának egy darabja íme egy múzeumi kiállításon látható, megértettem ugyanakkor azt is, hogy az én történetem nem csak személyes történet többé, hanem egy évszázados közösség történetéé. És ez a történet messze több, mint gondolati konstrukció, ez valóságos folyamat, amely által lehetek, aki lehetek, s azáltal lettem aki, hogy e hagyomány része voltam.

De vajon megúszhatja-e bárki is, akármilyen égtáj felől is jött, az e hagyománnyal való szembenézést, ha egyszer már átlépte ennek a 475 éves Kollégiumnak a küszöbét? Igen, van itt valami, amit ezen az évfordulón talán nem lenne szabad elodázni. Ez pedig az, hogy mit is gondolok én erről a múlttól, erről a szellemi-történelmi közösségről, legyen az bármilyen is, amelynek tudatosan, vagy az élet kényszerétől hajtva a tagja lettem? S ha az újrakezdettség folyamatában találtunk is magunkban bizonytalanságot, s az útkezesítés feszültségeit néha úgy is megéltük, mint a református hagyománnyal való feszült viszonyt, attól még az önmagunkkal szembeni intellektuális igényesség mégis csak föltéteti velünk a kérdést: mi is történik velünk, amikor e folytonosság részeseivé válunk? Merthogy valamiképp azzá váltunk, ha már egyszer itt vagyunk, az kétségtelen. Akár tudatában vagyunk ennek, akár nem, akár föl vállaljuk ezt, akár nem. S vajon ma, a nyugati hagyományszakadás drámai korszakában, a szétesett identitások világában folytatható-e az, aminek a részévé lettünk? S miként? Vajon megspórolhatjuk-e a hagyomány újraértelmezésének kínkeserves és fáradságos, olykor sokkoló munkáját? S máris bent vagyunk a dolgok sűrűjében, hiszen nem kevesebb itt a tét, mint az egyetemes keresztyén hagyományhoz való viszonyunk kérdése. S ha jól érzékelem, mi más lenne a rendszerváltozás utáni magyar társadalom legfontosabb kérdése, ha nem ez? Nos, ha az ilyen kérdések nyomán kibontakozó beszélgetések el-elmaradtak, annak sok oka lehet. Egyet biztosan tudok: jobban kellene figyelniünk magunkra és egymásra, mint egy közös szellemi tartalom résztvevőire. Nagy a tét és súlyos a mi felelősségünk.

Szóval, amikor én ide kerültem Pápára, megértettem, hogy oda érkeztem haza, ahol mindig is otthon voltam állandó otthontalanságom története folyamán. De miután az Úristen soha nem engedte meg nekem a saját véges és korlátolt történetemben való önfeledt bentlélet, megtanított érzékenynek lenni arra is, ami rajtam kívül van, hogy meglássam azt, ami az enyém. Önmagam hagyománya minden esendősége ellenére nekem azért fontos, mert ezáltal lettem az, aki mindig is voltam.

Mi több, az én életemben éppen ezen a töredezett és nyomorult hagyományközösségen keresztül lett személyessé számomra a szentek közössége, a sokunk által vallott Apostoli Hitvallás értelmében, amely kiemel végességemből, s történeti létemet egy időtlen és egyetemes hitbeli közösség részévé teszi. És ez a közösség már messze túlmutat egy történetileg is megragadható felekezeti hagyományon, mert valójában a Jézus történetében felismert igazságra nyúlik vissza. És ha valami minősít bennünket, s ittlétünk igazolását adhatja, az nem az, hogy milyen hagyományból jövünk, és milyen hosszú történeti múlt áll mögöttünk, hanem az, hogy mennyiben tudunk és tudunk jelévé válni a Jézus történetében felismert igazságnak. Hiszen, ha igaz az Ige igazsága, akkor a múltunk nem egyéb, mint a testté lett Igében megjelent jövő ígéretének a jele. Nem a hagyomány igazolja a jelenünket, hanem Isten igazsága és hűsége igazolhatja a hagyományt. Ez az evangélium.

Az Úristen sokféle, de mindig a teljesség hiányától szenvedő léthelyzetet nyit meg az ember számára, hogy éppen e véges és konfliktusos tartalmakon keresztül emeljen fel oda, ami túlmutat az időbe zártság esetlegességein. Számomra ezt a hagyományt nyitotta meg, még mielőtt én döntöttem volna bármiről is. E hagyomány nélkül én senki lennék. Általa jutottam el önmagamhoz, s itt láttam meg Istenben azt, aki vagyok.

Igen, itt is, és most is, 2006 Karácsonyán, látok magam előtt egy várost, az időtlen Kollégiummal, a történelmi esetlegességektől eloldottan, égi fényben.

